

Eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunta
1.6.2017

Sote-uudistus kuntoutuksen näkökulmasta

Kelan kuntoutuspalveluiden suhde maakuntien järjestämisvastuulle kuuluvaan terveydenhuoltoon

Maakuntalain 6 §:ssä esitetään säädettäväksi maakunnan yhdeksi tehtäväläksi sosiaali- ja terveydenhuolto. Hallituksen esityksen HE 15/2017 vp yksityiskohtaisten perusteluiden mukaan pykälän 1 momentin 1 kohdan mukaan maakunnan tehtävälään kuuluisi sosiaali- ja terveydenhuollon tehtäviä siten kuin siitä lailla säädettäisiin. Nykyisin kuntien järjestämisvastuulle kuuluva sosiaali- ja terveydenhuolto sisältyisi jatkossa maakunnan tehtäviin. Sosiaali- ja terveydenhuollon uudesta järjestämisestä säädettäisiin laissa sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä.

Nykyisin vastuu terveydenhuollon järjestämisestä kuuluu kunnalle. Terveydenhuoltolaissa ja muissa erityislaeissa säädetään terveystalouden sisällöstä. Vastaavasti maakunnan järjestämisvastuulle kuuluvan terveydenhuollon terveystalouden sisällöstä on säädettävä lailla. Terveydenhuoltolain 29 §:n 4 momentissa säädetään, että kunnalla ei ole velvollisuutta järjestää 1 momentissa tarkoitettua kuntoutusta, jos lääkinnällisen kuntoutuksen järjestäminen on Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuksista annetun lain (566/2005) 9 §:n perusteella Kansaneläkelaitoksen tehtävänä.

Myös jatkossa sote-uudistuksen jälkeen erityisryhmien oikeus Kelan kuntoutuspalveluihin tulee taata lainsäädännöllä. Kela järjestää Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuksista annetun lain (566/2005) nojalla ammatillista kuntoutusta, vaativaa lääkinnällistä kuntoutusta, kuntoutuspsykoterapiaa sekä harkinnanvaraista kuntoutusta. Kelan kuntoutuksella tuetaan ja parannetaan kuntoutujan fyysistä ja psyykkistä toimintakykyä sekä työ- ja opiskelukykyä, kun tarve välittömään sairaanhoitoon ja tähän liittyvään kuntoutukseen on päättynyt. Kelan kuntoutus edistää näin kuntoutujien omatoimista selviytymistä sekä ehkäisee työkyvyttömyyttä ja syrjäytymistä sekä pidentää työuria.

Maakunta- ja sosiaali- ja terveydenhuoltouudistuksen tavoitteena on myös vähentää julkisen talouden kestävyysvajetta ja hillitä sosiaali- ja terveydenhuollon kustannusten kasvua. Kelalla on valmiudet tarjota jatkossa entistä vaikuttavampia ja kustannustehokkaampia palveluita. Kehitämme kuntoutuspalveluiden tuotteistusta kohti kokonaisvaltaista toimintakyvyn tarkastelua ja kuntoutuspalvelut räätälöidään asiakkaan tarpeisiin.

Ketkä käyttävät Kelan kuntoutuspalveluita?

Kelan järjestämän vaativan lääkinnällisen kuntoutuksen asiakkaiden tarpeet eroavat merkittävästi nykyisistä kuntien tarjoamista lääkinnällisen kuntoutuksen palveluista. Useilla kuntoutujilla on monen terapiamuodon tuentarve. Esimerkinomaisesti voitane todeta, että Kela järjesti vuonna 2016 toimintaterapiaa 8 636 kuntoutujalle, joista 4 635 kuntoutujaa oli 5 – 10 –vuotiaita (53,7 %), puheterapiaa 9 764 kuntoutujalle, joista 6 541 kuntoutujaa oli 5 – 10 –vuotiaita (67,0 %) sekä fysioterapiaa 15 598 kuntoutujalle. Yksi suuri kuntoutujaryhmä on siis koulun aloittavat ala-asteikäiset lapset, joilla on puheen- ja kielenkehityksenhäiriötä.

Vuonna 2016 harkinnanvaraista kuntoutusta sai 34 174 kuntoutujaa, joista runsas 25 500 kuntoutujaa oli työelämässä olevia (75 %), Työelämästä poissa olevia kuntoutujista oli 25 % eli noin 8 650 kuntoutujaa. Harkinnanvarainen kuntoutus kohdistuu suurelta osin työikäisiin 35–64-vuotiaisiin.

Vuonna 2016 Kelan tukemaa kuntoutuspsykoterapiaa sai 31 409 kuntoutujaa, joista 9 471 sai nuorten psykoterapiaa ja 21 975 aikuisten psykoterapiaa. Aikuisten psykoterapiaa saavista kuntoutujista 14 480 eli 65,9 % oli työelämässä.

Lääkinnällisen kuntoutuksen lisäksi Kela järjesti vuonna 2016 ammatillista kuntoutusta 19 534 kuntoutujalle, joista 9 325 kuntoutujaa oli 16 – 29 –vuotiaita (47,74 %).¹

Miksi Kelan tulee jatkossakin tarjota kuntoutuspalveluita?

1) Erityisryhmille yhdenvertaiset kuntoutuspalvelut myös jatkossa

Erityisryhmillä, kuten sairauden, vamman ja/tai muun kokonaistilanteensa vuoksi heikossa yhteiskunnallisessa asemassa oleville on taattava valtakunnallisesti yhtenäiset mahdollisuudet laadukkaisiin kuntoutuspalveluihin. Suomi on ratifioinut YK:n vammaissopimuksen. Sopimuksen 25 artiklan mukaan sopimuspuolet tunnustavat, että vammaisilla henkilöillä on oikeus parhaaseen mahdolliseen terveyden tasoon ilman syrjintää vammaisuuden perusteella. Tämän vuoksi oikeus kuntoutukseen tulee varmistaa lain tasoisella positiivisella erityiskohtelulla.

Kelan ja julkisen terveydenhuollon välillä on tärkeää yhteistyötä hyvien hoito- ja kuntoutuskäytäntöjen kehittämiseksi erikoisaloittain. Yhteistyössä linjataan valtakunnallisia toimintatapoja, jotta asiakkaat ohjautuisivat oikea-aikaisesti heille sopiviin ja tarpeellisiin hoito- ja kuntoutuspalveluihin. Tavoitteena on, että kuntoutus integroituisi hoitoon tarpeenmukaisesti. Yhteistyössä luotujen pelisääntöjen myötä asiakkaiden keskinäinen yhdenvertaisuus kasvaa. Lisäksi yhteistyön avulla osaoptimointi vähenee, sillä roolit ja vastuut selkeytyvät.

Kela on valmis järjestämään jatkossakin erityisryhmien kuntoutuksen ja palveluita on kehitettävä vastaamaan entistä paremmin nykypäivän ja tulevaisuuden tarpeita varten. Ammatillisen kuntoutuksen palveluita tullaan tulevaisuudessa kohdentamaan nuorille lievemmin myöntöedellytyksin. Tällä vältetään väliinpuotoamiset sosiaalisen kuntoutuksen ja ammatillisen kuntoutuksen välillä. Nuorille suunnattuja palveluita kehitetään entistä enemmän valmennuksen suuntaan. Vaativan lääkinnällisen kuntoutuksen myöntöedellytyksiä tulee arvioida uudelleen ja tarvittaessa lieventää siten, että maakuntien järjestämisvastuulle kuuluvat palvelut ja Kelan tarjoamat lääkinnällisen kuntoutuksen palvelut muodostavat toimivan palvelukokonaisuuden. Sopeutumisvalmennuksen järjestämisessä on tarpeen selkiyttää työnjakoa eri järjestäjien välillä. Kela voi ottaa nykyistä laajemman vastuun sopeutumisvalmennuksen järjestämisestä.

2) Kelassa keskitetty kuntoutuspalveluiden osaaminen

Kelan järjestämien kuntoutuspalvelujen tuotteistamisessa tehdään laaja-alaista asiantuntijayhteistyötä ja hyödynnetään tutkimus- ja kehittämistoiminnassa saatuja tuloksia, mikä varmistaa vaikuttavat ja kustannustehokkaat yhtenäiset palvelut. Kela mahdollistaa asiakkaille vapauden valita kuntoutuksen palveluntuottajan ja on sen tueksi kehittämässä mm. palveluntuottajan saatavuudesta ja toiminnan laadusta kertovaa portaalia. Uuden palveluntuottajien rekisteröitymismenettelyn käyttöönotto tukee asiakkaan valinnanvapautta.

¹ Kelan kuntoutustilasto 2016, < <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/179106> >, 29.5.2017.

Lisäksi Kelan järjestämään kuntoutukseen oikein ohjautumista kehitetään jatkossa yhteistyössä maakuntien kanssa. Tavoitteena on saada aikaan toiminnallista integraatiota hoito- ja kuntoutusketjuun. Kelassa on valmius ottaa käyttöön erilaisia kuntoutukseen ohjautumisen mekanismeja, joista esimerkkinä ns. suorapäätösten tekeminen maakunnissa. Näin tuetaan asiakkaan joustavaa ja oikea-aikaista siirtymistä sotekeskuksista, maakuntien liikelaitoksista ja työterveyshuolloista Kelan järjestämään kuntoutukseen myös varmistaa hänen osallistumis- ja valinnanmahdollisuudet prosessissa. Kelan kuntoutuksessa tehtävä kansallinen yhteistyö sotekeskusten, maakuntien liikelaitosten ja työterveyshuollon kanssa tukee sote-uudistuksen tavoitetta luoda yhteen sovitettuja palvelukokonaisuuksia.

3) Työkykyprosessin hoitaminen Kelassa

Kuntoutustarpeen tunnistaminen on olennainen osa työkykyprosessia. Ammatillisen ja lääkinnällisen kuntoutuksen tarve ilmenee usein sairauspäivärahan, toimentulotuen, opintotuen, vammaisetuuk-sien ja työkyvyttömyyseläkkeen hakemisen yhteydessä.

Kuntoutus on Kelan väline hallita työkyvyttömyyseläkemenoa. Siten olennaista on, että jatkossakin Kela järjestää kuntoutuspalveluita työ- ja toimintakyvyn tukemiseksi. Se, että Kela tunnistaa asiakkaan kuntoutustarpeen ja ohjaa hänet kuntoutukseen, mahdollistaa oikea-aikaisen, vaikuttavan ja tehokkaan palvelukokonaisuuden.

Kelan ammatillinen kuntoutus kohdentuu henkilöihin, jotka eivät ole oikeutettuja työeläkekuntoutukseen ja myöhempään vaiheeseen kuin terveydenhuollon kuntoutus. Kelan ammatillisen kuntoutuksen palveluita käyttävät pääasiassa nuoria, jotka eivät ole vielä päässeet työelämään sekä työttömät, joilla ei ole yhteyttä työelämään.

Kasvupalvelulakipakettiin kuuluvassa rekrytointi- ja osaamispalveluita koskevan lain luonnoksen 9 §:ssä esitetään säädettäväksi, että työttömällä on monialaisen palvelun tarve, jos hänen työllistymisensä edistäminen edellyttää kasvupalvelujen sekä sosiaali- ja terveyspalveluiden tai Kansaneläkelaitoksen kuntoutuspalveluiden yhteensovittamista. Siten Kelan kuntoutuspalveluilla on jatkossakin keskeinen rooli työelämään siirtymisen tukena.

Seija Sukula
Etuuspäällikkö

Tuula Ahlgren
Etuuspäällikkö

Liitteenä Kelan ehdotukset kuntoutuksen järjestämisestä vuonna 2019, laadittu 9.5.2017